

A VILÁG TERMÉSZETVÉDELMÉNEK TÖRTÉNETE 1996 ÉS 2000 KÖZÖTT (VÉDETT TERÜLETEK ALAPÍTÁSA)

BOGNÁR Ferenc, KÁLMÁN Nikoletta, KISS András, KRAJCSOVSZKY Bence, LUCA Viktor, MAGYAR Veronika, MÁK Róbert, MORVAI Gyöngyi Erzsébet, RAGÓ Martin, RUSVAI Katalin, TÓTH Norbert, TÓTH Tamásné, SZILÁGYI Zsófia

SzIE-Gödöllő, Természetvédelmi- és Tájgazdálkodási Intézet, Természetvédelmi MSc Szak
2103 Gödöllő, Páter K. u. 1.

Kulcsszavak: természetvédelem, történet, világ, védett területek, 1996–2000

Összefoglalás: 1996 és 2000 között az IUCN kategóriarendszere szerint 4061 védett területet alapítottak a világon. A legtöbb terület (26,57%) a IV. IUCN kategóriába tartozik (különleges élőhely). Az IUCN adatbázisa szerint a vizsgált időszakban, Ausztráliában alapították a legtöbb védett területet (1142 darab). A 4061 létrehozott területet összesen 180 nemzeti kategóriába lehet besorolni, ami az 1991–95 közötti időszakhoz képest a nemzeti kategóriák számát tekintve csökkenést mutatott az általunk vizsgált időszakban. Az előző évekhez hasonlóan természeti rezervátumból létesítették a legtöbbet (1759 db), továbbá nemzeti parkból (345 db), megőrzési területből (157 db), erdőrezervátumból (156 db), valamint vidéki parkból (134 db) is jelentős mennyiségű alapítás történt. Magyarországon ebben az időszakban – az IUCN kategóriarendszerének megfelelően – egy területet nyilvánítottak védetté, a Duna-Dráva Nemzeti parkot, 1996-ban. Világszinten szintén a kilencvenes évek második felében alapítottak néhány kiemelkedő természeti értékekkel rendelkező területet. Ezek az Észak-Velebit Nemzeti Park Horvátországban (1999), ahol az endemikus és veszélyeztetett sárga tárnics (*Gentiana lutea subsp. symphyandra*) él, az Asinara Nemzeti Park Olaszországban (1997), ami gazdag tengeri élővilágot rejt, valamint a Wollemi Nemzeti Park Ausztráliában (1999), mely a sárkányfenyő (*Wollemia nobilis*) egyetlen vadon előforduló állományát is védi többek között.

Előzmények

A védett természeti területek alapításának 1980-ig tartó kijelöléséről már részletes beszámolókat lehet olvasni a Szent István Egyetem Természetvédelmi és Tájökológia Tanszékének publikációiból (Centeri és Gyulai 2006, Centeri et al. 2007, Penksza et al. 2007, Centeri et al. 2008a, b, Centeri és Pottyondy 2009, Centeri 2010, Centeri et al. 2010, Centeri és Gyulai 2011, Centeri és Gyulai 2013, Almási et al. 2014, Berecz et al. 2015, Ábrám et al. 2016). Az 1991 és 1995 közötti időszakot Balogh et al. (2017) mutatta be. Jelenleg az 1996 és 2000 közötti időszakban alapított védett területeket mutatjuk be.

Anyag és módszer

A védett területek elemzése során Centeri és munkatársainak korábbi módszertanát követjük. Az adatok ismertetésénél az IUCN legfrissebb adatait vesszük alapul (<http1>). Az adatok a 2003-ban megjelent adatbázisban szerepelnek, melyek korábban a WDPA (World Database on Protected Areas) honlapján (<http2>) voltak elérhetők. Jelenleg ezen adatok a Protected Planet honlapján találhatók meg (<http3>). Ezen belül az IUCN kategóriába besorolt területekkel foglalkozunk (IUCN 1994) és az adatbázisnak azon állományát elemeztük, amely a területeket egy ponttal vagy egy folttal jelöli.

Eredmények

A jelenleg vizsgált időszakban (1996–2000 között) 4061 védett területet alapítottak (1. táblázat). Ez mintegy 44%-os csökkenést jelent a korábban Balogh et al. (2017) által vizsgált 1991–1995-ös időszakhoz képest, amelyben 7240 terület alapításáról számoltak be.

Az 1996 és 2000 közötti időszakban az alapított területek kiterjedése szempontjából a nemzeti emlékmű (III. kategória) volt a legkisebb 1,02%-os részesedéssel, míg a legnagyobb a védett erőforrás területkezeléssel (VI. kategória) aránya 37,73%-al.

A legtöbb védett terület a IV. kategóriában (biotóp/védett fajok területe kezeléssel) lett létrehozva (1079). Emellett jelentős számban lett az V. kategóriában (védett táj) is védett terület alapítva (1037). A IV. és V. kategóriában az alapított területek aránya több mint a felét (52,11%) teszi ki ebben az időszakban az összes védetté nyilvánított terület közül.

1. táblázat Az 1996 és 2000 között alapított védett területek IUCN kategóriáinként
Table 1. The number of protected areas by IUCN categories founded between 1996 and 2000

IUCN kategória	Alapított területek száma (db)	Kategóriák eloszlása (%)	Terület (ha)	Terület (%)
Ia vad terület	664	16,35	4180508,29	2,65
Ib szigorú természeti rezervátum	102	2,51	5028518,10	3,19
II nemzeti park	530	13,05	41484286,54	26,33
III nemzeti emlékmű	349	8,59	1603024,85	1,02
IV biotóp/védett fajok területe kezeléssel	1079	26,57	23965866,00	15,21
V védett táj	1037	25,54	21854679,56	13,87
VI védett erőforrás területkezeléssel	300	7,39	59458241,17	37,73
Összesen:	4061	100	157575124,5	100

A 2. táblázatban az 1996 és 2000 között alapított védett területek nemzeti kategóriái és az alapított kategóriák száma található meg. Az előző évekhez hasonlóan természeti rezervátumból létesítették a legtöbbet 1759 darabot. Emellett nemzeti parkból (345 darab), megőrzési területből (157 darab), erdőrezervátumból (156 darab) és vidéki parkból (134 darab) történt jelentős mennyiségű alapítás.

2. táblázat Az 1996 és 2000 között alapított védett területek nemzeti kategóriái és a kategóriák száma
Table 2. The number of protected land categories by national types founded between 1996 and 2000

Nemzeti kategóriák	Alapítások száma
állami biológiai rezervátum, állami tengeri park, antarktikus speciális védelmi terület, archeológiai rezervátum, darumenedék (sanctuary), ex lege védettségű erdő-mező gyűrű, flóravédelmi terület, gondnoksági terület, helyi jelentőségű védett természeti tárgyak, hidrológiai védelmi zóna, kezelt természetes erőforrás, kivont tengeri rezervátum, korallzóna ökoszisztéma rezervátum, korlátozott terület, közösségi fenntartott terület, közösségi rezervátum, különleges kezelést igénylő terület, különleges természeti rezervátum, magroveerdő rezervátum, nemzeti bioszféra zapovednik, nemzeti emlék, nemzeti park (bennszülött), nemzeti park és rezervátum, nemzeti park rezervátum, nemzeti vadvilág terület, örökségi terület, park, park és nemzeti történelmi hely (place), parkrezervátum, pihenőterület, privát rezervátum, tengeri megőrzési terület, tengeri menedék, tengeri védett terület, tengeri védett terület (helyi kezelésű), tengerparti rezervátum, természetes környezet üdülőkert, természetes nemzeti park, természetes sajátosság rezervátum - tájképi rezervátum, természetes sajátosság rezervátum - geológiai rezervátum, természetes tereptárgy, természetes terület, természeti rezervátum (meghatározatlan), természeti védett terület (protection area), több/többféle használatú megőrzési terület, tőzegláp/láp rezervátum, tudományos szempontból fontos terület, vadon rezervátum (preserve), vándormadár menedék (refuge), védett partvonal, védett tengeri környezet, védett természeti emlék, vidéki park, vidéki rezervátum (54 db)	1
egyezmény alapján kezelt terület, előljáró által kijelölt biotópok, erdei ökoszisztéma rezervátum, erdei park, faunisztikai rezervátum, forrásrezervátum, halászati erőforrások védett területe, ismeretlen típus, különleges védelmi területek, nemzeti biodiverzitás megőrző terület, nemzeti park (tudományos), nemzeti tengeremenedék (sanctuary), önkormányzati park, privát természeti rezervátum, privát vadvilág menedék (refuge), regionális park - gyümölcsöskert emléke – park művészet, tengeri nemzeti park, természetes biotikus terület, természetes emlék vagy helyszín, természetvédelmi törvény, természeti zapovednik, üdülési park, védett élőhely, vidéki többcéltú használati terület, vízfáras	2

tenyésztő terület (25 db)	
élőhelyvédelmi terület, nemzeti park – pufferező, nemzeti természetes emlék, nemzeti torkolatkutató rezervátum, tájképi terület, tengeri természeti rezervátum, természeti emlék, történelmi hajóroncs, védett erdő, vízváltó erdőrezervátum (10 db)	3
egyéb park, karsztmegőrzési rezervátum, megőrzési rezervátum, nemzeti természeti park, nemzeti vadvilág menedék (refuge), regionális park, természeti megőrzési rezervátum - flóra és fauna, természeti megőrzési rezervátum – flóra rezervátum, többféle hasznosítású rezervátum, vadászrezervátum, vadon menedék (sanctuary), vadon terület, vadvilág kezelési terület, vadvilág menedék (refuge), védett helyszín (15 db)	4
állami park – gyümölcsöskert emlék – park, bioszféra rezervátum magterület, egyéb terület, halászati rezervátum, privát természetes rezervátum, regionális tájpark, regionális természetes park, szigorú védett terület, tájvédelmi körzet, vadvilág menedék (sanctuary), természetvédelmi világalap által védett terület (11 db)	5
egyéb megőrzési rezervátum, őshonos erdőrezervátum, természetes sajátosság rezervátum - vadvilág rezervátum, természeti megőrzési rezervátum – vadvilági (4db)	6
fontos park – üdülési turizmus, nemzeti rezervátum, magánszervezettől oklevél által védett terület (Site Protected by Charter from Private Organization), szigorú természeti rezervátum, természeti megőrzési rezervátum, természeti megőrzési terület (6 db)	7
kezelt természeti rezervátum, természeti menedék vagy részleges rezervátum (sanctuary), (2db)	8
védett táj rész/ek, referencia terület, menedék (sanctuary), állami természeti emlék, állami természeti rezervátum, Megőrzési megállapodás (Conservation covenant) (6 db)	9
ökológiailag fontos terület, ökológiai terület (2 db)	10
bennszülöttek által védett terület, nemzeti megőrzési park, természetes park, állami park (4 db)	11
ökológiailag kiemelten jelentős terület, flóra- és faunavédelmi terület, vadrezervátum (Game Preserve), természetes sajátosság rezervátum – bozót rezervátum (4 db)	12
jelleg (feature) védelmi terület, rezervátum (2 db)	13
védett táj és tengeri táj, Zapovedne Urochische (2 db)	14
történelmi terület (Historic Site), bioszféra rezervátum (2 db)	15
tengeri rezervátum	16
természeti üdülő terület, erőforrás rezervátum (2 db)	17
önkéntes természeti rezervátum	18
természeti park, védett táj (2 db)	19
tengeri park, regionális rezervátum (2 db)	20
tájvédelmi terület (Landscape Protection Area)	22
természetes emlék, állami zakaznik (2 db)	23
tudományos terület	26
biotópvédelmi rendelet, ökológiai rezervátum, védett terület (protected) (3 db)	34
partmentén és tóparton elfoglalt védelmi terület	36
nemzeti érdeklődésre számot tartó természeti táj(ak) és természeti emlékek	42
állami rezervátum	53
nemzeti természeti rezervátum	54
megőrzési park	70
természetes rezervátum	71
regionális természeti emlék	77
nemzeti fontosságú lápos táj	89
regionális zakaznik	92
vidéki park	134
erdőrezervátum	156
megőrzési terület	157
nemzeti park	345
természeti rezervátum	1759
Összesen:	4061

A vizsgált időszakban a nagy területű, 1 millió hektár fölötti védett természeti területek alapításának száma, összesen 20 darab (3. táblázat). Ezek közül a legnagyobb az egyesült államokbeli Northwestern Hawaiian Islands Coral Reef Ecosystem Reserve 34 136 200 hektár-

ral, a második legnagyobb az ausztrál Macquarie Island Marine Park 16 205 975 hektárral, harmadik az ecuadori Galapagos Marine Reserve, 13 300 000 hektár összterülettel.

Az előző évekhez hasonlóan a kisebb kiterjedésű védett természeti területekből van a legtöbb (33,48%), a területek méretével csökken a százalékos arány. A védett természeti területek eloszlásában az egymillió hektár feletti területek adták ki a legnagyobb területi összességet, míg a jelenleg vizsgált időszakban a legnagyobb területi aránnyal az 1000 és 9999 hektár közötti területek adták a legnagyobb értéket. A védett területek kiterjedése közel 78 000 hektárral nagyobb az előző időszakhoz képest.

3. táblázat Az 1996 és 2000 között alapított védett területek nagyság szerinti eloszlása

Table 3. The number of protected lands by size founded between 1996 and 2000

Terület nagysága (ha)	Alapított területek száma kategóriánként (db)	Területek eloszlása (%)	Védett területek kiterjedése (ha)	Védett területek nagyságának eloszlása (%)
0–99	1359	33,48	42647,62	0,02
100–999	1103	27,17	429939,90	0,30
1000–9999	935	23,04	3276239,72	2,07
10 000–99 999	498	12,27	16894132,73	10,72
100 000–999 999	144	3,55	42101583,00	26,71
1 000 000–	20	0,49	94830482,00	60,18
Összesen	4059	100	157575025,00	100

A védett területeket alapító országokat a 4. táblázatban találhatjuk meg. Az előzőleg vizsgált időszakhoz képest (1981–1985) változást tapasztalhatunk. Ukrajna leszorult a képzeletbeli dobogóról. Nem csak az első helyről szorult le, hanem az első háromba sem sikerült belekerülnie.

A legtöbb védett területet az előzőleg vizsgált időszak (1981–1985) harmadik helyezett Ausztrália alapította 1142-vel. Ez 226,6%-os növekedés. A második helyet Kína foglalja el 656 újonnan alapított védett területtel. Itt az előző időszakhoz képest (1981–1985) 211,6%-os növekedés figyelhető meg.

4. táblázat Az 1996 és 2000 között alapított védett területek országonként

Table 4. The number of protected lands by countries founded between 1996 and 2000

Országok	Alapított területek száma	Országok	Alapított területek száma
Antarktisz, Banglades, Burundi, Kajmán-szigetek, Kolumbia, Kongó, Cook-szigetek, Észtország, Görögország, Magyarország, Izland, Jamaica, Macedónia, Marshall-szigetek	1	Irán, Amerikai Egyesült Államok	14
		Új-Zéland, Oroszország,	17
		Csehország, Jugoszlávia	18
		Belize	20
Dominikai Község, Írország, Olaszország, Kiribati, Laosz, Moldova, Nigéria, Lengyelország, Réunion, Szamoa, Szlovákia, Dél-afrikai Köztársaság, Tajvan, Thaiföld, Trinidad és Tobago	2	Albánia	21
		Málta	23
		Mongólia	24
		Argentína	26
Fehéroroszország, Kamerun, Fidzsi-szigetek, Guadeloupe, Guyana, Kazahsztán, Kirgizisztán, Hollandia, Norvégia	3	Mexikó	43
		Egyesült Királyság	54
		Fülöp-szigetek	61
Bulgária, Kambodzsa, Finnország, Indonézia, Nepál, Pápua Új-Guinea, Szlovénia	4	Lettország	64
		Franciaország	100
Brit Indiai-óceáni Terület, Francia Guyana, Japán, Omán, Tanzánia	5	Ausztria	119
		Svájc	131
Horvátország, Dominikai Köztársaság, Ecua-	6	Németország	178
		Kanada	224

dor, Hongkong, Palau		Ukrajna	234
Brazília, Grúzia, Malajzia	8	Svédország	595
Egyiptom	9	Kína	656
Madagaszkár	11	Ausztrália	1142
Egyenlítői-Guinea, Guatemala, India	12	Összesen	4047

A harmadik helyen Svédország található. Ebben az időszakban 595 új védett területet alapítottak. Az előző időszak (1981–1985) másodikját, Németországot több ország is beelőzte. Többek között a jelenlegi első három Ausztrália, Kína és Svédország, továbbá Kanada és Ukrajna is. Általánosságban megfigyelhető a világon összesen alapított védett területek számában a csökkenés. 1996–2000-es időszakban 4047 védett területet alapítottak, míg az előzőben (1991–1995) 6174. Tehát ebben az esetben 34,4%-os csökkenés figyelhető meg a védett területek számában.

A korszakban alapított kiemelkedő védett természeti területek

A következőkben néhány, az 1996–2000 közti időszakban alapított védett területet szeretnénk bemutatni.

Wollemi Nemzeti Park (Ausztrália, 1999)

A Wollemi Nemzeti Park egyben vadrezervátum is, ami Észak-Ausztráliában, azon belül is Új-Dél-Wales Blue Mountain és Lower Hunter régióiban helyezkedik el. Az 501 703 ha kiterjedésű park megközelítőleg 130 kilométerre Északnyugatra található Sydneytől, és mint vadrezervátum, ez rendelkezik a legnagyobb területi kiterjedéssel Ausztráliában.

Egyedül itt fordul elő vadon a sárkányfenyő (*Wollemia nobilis*), amiről a park a nevét is kapta (1. ábra). A fajt 30 millió éve kihaltak hitték, de 1994-ben három kis állományát fedezték fel (http4).

1. ábra A park névadója, a sárkányfenyő (http5)
Figure 1. The park's namesake, the wollemi pine (http5)

A park a Sydney medence nyugati szélén helyezkedik el. Négy üledékes kőzetrétegen fekszik: a Narrabeen és a Hawkesbury homokkőn és agyagpalán, az Illawarra és Singleton permi széntömbön, és a Wianamatta agyagpalán. A park látképét mély völgyek, sziklák és vízesések uralják. Azon a részen, ahol a park fekszik, a Narrabeen és Hawkesbury homokkőn, a talajréteg vékony, és kevés tápanyagot tartalmaz, miközben a Wianamatta agyagpalán található talajrétegek többnyire vastagabbak, és jóval több tápanyagot tartalmaznak, melyek kedveznek a változatos növényi életformáknak.

A harmadkori bazalt gyakori a park északnyugati részén. Sok bazaltcsúcs található a környéken, mint például a Mount Coriaday, Mount Monundilla és a Mount Coricudgy, amely a legmagasabb csúcs az északi Blue Mountains területen.

A park kulcsfontosságú azért, hogy a Hawkesbury és Goulburn-Hunter folyó vízgyűjtő-területén található sok mellékfolyó tisztasága fenntartható legyen. A nemzeti parkon halad át a Wolgan, a Colo és a Capertee folyó, melyek forrásai a park területén kívül vannak. A Colo folyó az utolsó tiszta vizű folyó Új-Dél-Walesben, mivel a nagy része a nemzeti parkon át folyik (2. ábra).

2. ábra Az utolsó tiszta vizű folyó, a Colo (<http6>)
Figure 2. The last clearwater river, the Colo (<http6>)

A Wollemi Nemzeti Park 90%-át eukaliptusz uralta nyílt erdösségek borítják, melyekben több mint 70 eukaliptusz faj lelhető fel. A park maradék 10%-a esőerdő és füves puszta.

A terület nagy fajgazdagsággal rendelkezik, mely 58 hüllő, 38 béka, 235 madár, és 46 emlősfajnak ad otthont, ahogy a sárkányfenyőnek és a mentacserjének is. Fellelhetőek a populációi a ritka *Banksia conferta subsp. penicillata* növényfajnak, melyet csak 1981-ben írtak le, illetve az újonnan felfedezett *Eucalyptus expressa* nevű eukaliptusz fafajnak is. A tájban gyönyörködő túrázók találkozhatnak még vombatokkal (*Vombatus ursinus*), a pompás lantfarkú madárral (*Menura novaehollandiae*) (3. ábra), kék lugasépítővel (*Ptilonorhynchus violaceus*), vagy kakukkbagollyal (*Ninox novaeseelandiae*) ([http 4,7](http47)).

3. ábra Pompás lantfarkú madár (*Menura novaehollandiae*) hímje (http8)
Figure 3. Superb lyrebird (*Menura novaehollandiae*) male (http8)

Nagyon sok őslakos vonatkozása van a területnek. Barlangfestmények, fejszeélesítő vájak és sziklavészetek. 2003-ban az Eagle's Reach barlangot látogathatóvá tették, melyet túrázók fedeztek fel 1995-ben, de ismeretlen maradt a nyilvánosság előtt, amíg az Ausztrál Múzeum csapata el nem érte a barlangot 2003 májusában. A kis barlangban található barlangrajzok a becslések szerint 4000 évnél is idősebbek. A barlangot feltérképező kutatócsoport tagjai, több mint 200 külön képet számoltak össze, melyek többnyire állatokat ábrázoltak, illetve kézlenyomatokat, fejszéket, és bumerángokat.

A park megannyi időtöltési lehetőséget kínál (4. ábra): ősszel, amikor kisebb a hőség, lehetőség van túrázni a kanyonokban, kempingezni, megfigyelni a helyi élővilágot.

4. ábra A hegymászás előtti pihenő: Phipps Cutting táborhely a Bylong völgyút mellett (http9)
Figure 4. The rest before climbing: Cutting Phipps camp for the Bylong Valley Way (http9)

Az extrém sport kedvelői hegyet mászhatnak, vagy kenúzhatnak a folyókon a melegebb, tavaszi idő beköszöntével.

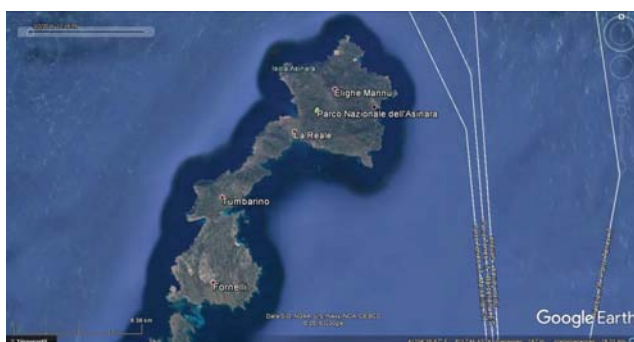
Asinara Nemzeti Park (1997)

Ezt a 26200 hektáron elterülő nemzeti parkot 1997 január elsején alapították Olaszországban. Szardíniához tartozik, annak északnyugati sarkán helyezkedik el (5. ábra). A csupán 52 km²-es szigeten 2001-ben hivatalosan egy embert jegyeztek be lakosként.

A sziget a szardíniai Nurra-földrajzi térséghez tartozik. 80%-át metamorf kőzetek teszik ki. A keleti part sziklás, köves, szakadékokkal és lejtőkkel teli, míg a nyugati part homokkal borított. A legmagasabb pont a Punta della Scomuncia, ami 408 méteren helyezkedik el ([http10](http://10)).

Első világháború alatt a sziget börtönként funkcionált 24000 magyar, illetve osztrák katoná számára. A 70-es évek során felújították a börtönépületeket és biztonságosabbá alakították át. Az utóbbi években főleg terroristákat és maffiákat tartottak itt fogva, köztük a híres maffiavezért is, Totó Riina-t. 110 éven keresztül csak a foglyok voltak a lakói a szigetnek, amíg 1997 decemberében be nem zárták a börtönt.

Bár 1997-ben már megalapították a nemzeti parkot, de csak 1999-től érkeztek ide látogatók nagyobb számban. 2002-ben védetté nyilvánították a partvonalát 79 km-en és 110 km tengeri térséget a part mentén. Itt tilos a halászat, ennek köszönhetően gazdag a tengeri élet, aminek képviselői közönséges muréna (*Muraena helena*), barna fűrészfűgér (*Epinephelus marginatus*) és a fehér durbincs (*Diplodus sargus*) ([http11](http://11)).

5. ábra Olaszországi Asinara-sziget térképe (Szerkesztette: Kálmán Nikolett)

Figure 5. The Asinara island (Maked by: Nikolett Kálmán)

Több emlősfaj él a szigeten, mint például muflonok, illetve a sziget nevét adó fehér Asinara szamár (*Equus asinus*) (6. ábra). Az utóbbi a legjellemzőbb jelképe a nemzeti parknak, eredete vitatott.

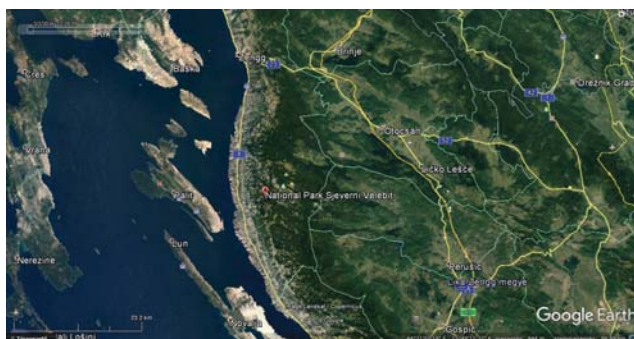
6. ábra Asinarai fehér szamarak (*Equus asinus*) az Asinarai Nemzeti Park jellemző állatai (http14)
 Figure 6. The albino donkeys (*Equus asinus*) are the Asinara National Park's typical mammals (http14)

Szardíniához hasonló, mediterrán vegetáció jellemző itt. 29 endemikus fajnak ad otthont a sziget, mint például *Centaurea horrid* és több sóvirág faj. Előfordul itt továbbá cserjés hanga (*Erica arborea*), szuharfélék (Cistaceae), föníciai boróka (*Juniperus phoenicea*). A sziget fontos szerepet tölt be a vándorló madarak állomáshelyeként. Megtalálható itt a vándorsólyom (*Falco peregrinus*), kis kárókatona (*Phalacrocorax pygmeus*), szarka (*Pica pica*), a barnyankú szirtifogoly (*Alectoris barbara*) és a gyöngybagoly (*Tito alba*).

A legsekélyebb partszakaszokon két ritka faj, a vörösmoszatok egy képviselője (*Lithophyllum lichenoides*) és egy tapadó tengeri csigafaj, a *Patella ferruginea*. Szigeten fellelhető egy ritka korallsírály faj, az *Ichthyætus audouinii* (http 12–13). Ez a különleges ökoszisztéma és a minimális emberi hatás az oka annak, hogy ma védett területként, nemzeti parkként tartjuk számon ezt a területet.

Észak-Velebit Nemzeti Park (Horvátország, 1999)

Az 1999. január elsején létrehozott Észak-Velebit Nemzeti Park (horvátul: Nacionalni Park Sjeverni Velebit) Horvátország nyugati részén található (7. ábra). A 109 km² területű park IUCN II. kategóriás terület, az ország legfiatalabb nemzeti parkja.

7. ábra Az Észak-Velebit Nemzeti Park helyzete Horvátországban (Forrás: Google maps)
 Figure 7. Situation of the Northern Velebit National Park in Croatia (Source: Google maps)

A Velebit-hegység egész területe nemzeti park: északi részén az Észak-Velebit Nemzeti Park terül el, déli oldalán pedig a Paklenica van. Előbbi közvetlenül a horvát tengerpart mentén helyezkedik el. Főgerince észak-nyugat, dél-kelet irányba fut. Geológiai felépítését tekintve mészkőhegység, felszínét részben erdő borítja, másik része fedetlen karszt. A vidék állat- és növényvilága rendkívül gazdag, éppen ezért a hegység legértékesebb része az Észak-Velebit Nemzeti Park (http15–16). Számos látványosság található itt, kezdve a Hajdučki és Rožanskikukovi sziklák karsztalakzataitól egészen a mély Lukina jama-barlangig.

A Rožanski és Hajdučkikukovi (Kuk-szikla) változatos sziklacsúcsai a nemzeti park szívében helyezkednek el, és ez a sziklás vidék Horvátországban a természet legmagasabb fokú védettségét jelentő szigorúan védett természeti rezervátum státuszával bír. Így nem meglepő, hogy a horvát hegymászók ezt a vidéket a horvát hegységek legnemesebb ékkövének tartják (http17).

A Velebit Horvátország legnagyobb hegysége, amely része egy nagyobb hegyláncnak, a Dinári hegységnek – ez utóbbi az Alpokon keresztül Horvátország, Bosznia és Hercegovina, valamint Montenegrótól egészen Albániáig terjed. Különböző élőhelyek mozaikjaiból áll, úgy, mint erdők, füves vidékek, köves-sziklás területek, kavicsos tájak és ritka vízi élőhelyek; és egyik sem független teljes egészében a másiktól (http18). Az Észak-Velebit Nemzeti Parkban 5 fő élőhely típus található:

1. Erdők,
2. Füves vidékek,
3. Sziklás területek,
4. Földalatti területek, barlangok,
5. Vízi élőhelyek.

Eddig több mint 950 fajt és alfajt jegyeztek fel a nemzeti parkban. A Természetvédelmi Világszövetség (World Conservation Union vagy International Union for Conservation of Nature and Natural Resources, röviden IUCN) Vörös Listája alapján 2,3 %-a az itt található fajoknak és alfajoknak a fenyegetett kategóriába tartozik.

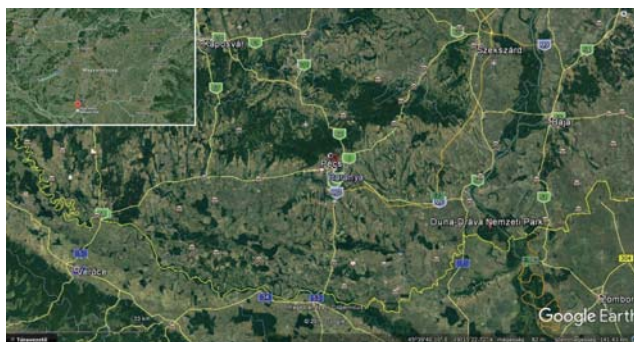
A nemzeti parkban a védett növényfajok közül megtalálható többek között a szürkészöld levelű, fehér virágú, mérsékelten fenyegetett kategóriájú, vörös listás ezüst cickafark (*Achillea clavennae*); az endemikus, szintén mérsékelt fenyegetettségű Kitaibel-harangláb (*Aquilegia kitaibelii*), a sebezhető orvosi medveszőlő (*Arctostaphylos uva-ursi*) és az endemikus veszélyeztetett sárga tárnics (*Gentiana lutea* subsp. *symphyandra*).

A park vadvilága rendkívül változatos, különféle állatfajok tartózkodnak itt viszonylag kis területen. Számos kutatást is végeznek a parkban, megcélozva azt, hogy összegyűjtsenek minél több információt az itt tartózkodó állatfajokról. A gerinctelen állatfajok közül előfordul a nemzeti parkban például az Apolló-lepke (*Parnassius apollo*); a kétéltűek közül a foltos szalamandra (*Salamandra salamandra*), a barna varangy (*Bufo bufo*) és a hüllők közül a Velebit hegységben őshonos horvát faligyík (*Iberolacerta horvathi*).

A nemzeti park és környéke nagyszámú madárfajnak ad otthont. Körülbelül 100 fajt írtak le a területen, ebből 85 állandó vagy alkalmi fészkelő a parkban. Több mint 90 madárfaj védett és mintegy 30 fészkelő, vörös listás fenyegetett kategóriás madárfaj fordul elő a nemzeti parkban. Jellemző madárfajok a területen: a Horvátországban szigorúan védett siketfajd (*Tetra ourogallus*), ami egyben vörös listás veszélyeztetett faj is; a gatyáskuvik (*Aegolius funereus*) és az uráli bagoly (*Strix uralensis*). Emlősök közül körülbelül 40 fajt határoztak meg a nemzeti park területén belül. A legáltalánosabb fajok közül például az európai őz (*Capreolus capreolus*), a zerge (*Rupicapra rupicapra*) és a mezei nyúl (*Lepus europaeus*) szintén előfordulnak a parkban. A barnamedve (*Ursus arctos*) Horvátországban védett, a szürke farkas (*Canis lupus*) pedig szigorúan védett (http19,20).

Duna-Dráva Nemzeti Park (Magyarország, 1996)

A nemzeti park megalakulását több éves előkészítő munka előzte meg, mely eredetileg az akkori Jugoszláviával közös nemzeti park létrehozását tűzte ki célul. A megváltozott politikai, illetve gazdasági-társadalmi helyzet hatására azonban a nemzeti park végül 1996 tavaszán, a 7/1996. (IV. 17.) KTM rendelet értelmében, Magyarország területén jött létre (Centeri 2008). Védetté nyilvánították a Duna menti területeket a Sió-torkolat és a déli országhatár között, valamint a Dráva-menti síkság jelentős részét (8. ábra). A nemzeti park területe így 49 778,8 ha lett, melyből fokozottan védett 13 431,6 ha (Andrásfalvy et al. 2002).

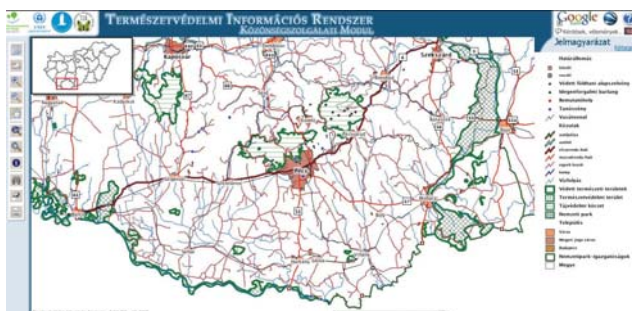
8. ábra A Duna-Dráva Nemzeti Park elhelyezkedése (Forrás: Google Earth)

Figure 8. The situation of the Danube-Dráva National Park in Hungary (Source: Google Earth)

A védetté nyilvánító jogszabály értelmében a nemzeti park kezelője a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság lett, mely az egész Dél-Dunántúlt magába foglaló működési területén a nemzeti parki területek mellett öt tájvédelmi körzet és 19 természetvédelmi terület kezelését is ellátja (9. ábra).

A védett területek jelentős hányada az Európai Unió ökológiai hálózatának, a Natura 2000-nek is a részét képezi, illetve a Mura-Dráva Bioszféra Rezervátum területe is nagyrészt e térségben húzódik (http21). Az IUCN II. kategóriába besorolt nemzeti parki terület több nagyobb egységre osztható: Gemenc, Béda-Karapanca, Dráva-menti síkság, Barcsi Borókás, Lankóczi-erdő és Zákány-Örtilos térsége (http22).

Gemenc a Duna-menti síkságon, a Sárközben található. Erdő borította területét részben mesterséges, részben természetes kis csatornák, ún. fokok szövik át, melyek a korábbi fokgazdálkodás nyomait őrzik. Az itt élő lakosság a XVIII. század végéig nem állta útját az árvizeknek, hanem a fokok segítségével elvezették a nagy áradások vizeit halastavaikba, gyümölcsöseikbe, kaszálókra és réteikre. Ez a bőséges haláldás és a termékeny iszap révén a megélhetést biztosította számukra, illetve az árak pusztítását is mérsékelni tudták ezáltal. A folyószabályozások következtében azonban megindult a fokok kiszáradása és az ártéri erdők pusztulása, melyhez nagyban hozzájárult az intenzív erdőgazdálkodás is. Gemenc térségében viszont az árvízvédelmi töltés a Kalocsai Érsekség birtokhatárán, a folyamtól viszonylag távolabb került megépítésre. Ennek köszönhető, hogy Gemenc Európa egyik legnagyobb összefüggő hullámtereként, a természeteshez hasonló állapotban maradhatott fenn.

9. ábra A Duna-Dráva Nemzeti Park területi egységei (http23)
Figure 9. The main parts of the Danube-Dráva National Park (http23)

A folyó ártéri szukcessziós stádiumai még megtalálhatóak a térségben: a csigolya- és bokorfüzesek, a fűz-nyár ligeteerdők és a tölgy-kőris-szil ligeterdők egyaránt számos ritka növény- és állatfajnak adnak otthont. Jellegzetes növényük a nyári tűzike (*Leucojum aestivum*) és a különlegesen szép virágú kockás liliom (*Fritillaria meleagris*) (10. ábra). Az erdők dús cserjeszintjében a védett jerikói lonc (*Lonicera caprifolia*) és ligeti szőlő (*Vitis silvestris*) mellett a Csepel-szigettől az Al-Dunáig terjedő, endemikus fekete galagonya (*Crataegus nigra*) is megtalálható. A legértékesebb állatfajai közé tartozik a fekete gólya (*Ciconia nigra*) és a réti sas (*Haliaeetus albicilla*). Gyakoriak a térségben a nagyvadak is, Gemenc Magyarország legjelentősebb vadászterülete, gímszarvasbikái és trófeái világhírűek. Jelentős a területen az idegenforgalom is, a számos bemutatóhely, tanösvény és madármegfigyelő tornyok elsősorban a vízi- és ökoturizmus iránt érdeklődőket fogadják (Centeri 2008).

10. ábra A ligeterdők egyik legszebb védett virága a kockás liliom (*Fritillaria meleagris*) (Fotó: Rusvai Katalin)
Figure 10. Fritillary (*Fritillaria meleagris*) is one of the most beautiful flowers in the gallery forests (Photo: Katalin Rusvai)

Béda-Karapancsa ártéri erdeje délről kapcsolódik Gemenc térségéhez. A Dunának ezen a szakaszán él az ország legerősebb, létszámát tekintve a legnagyobb réti sas (*Haliaeetus albicilla*) állománya. A térségben található a Ramsari területek listáján szereplő Riha-tó, melynek különleges értékei a kis kócsag (*Egretta garzetta*) és a bakcsó (*Nycticorax nycticorax*) fészkelőtelepek.

A Dráva-menti síkság tulajdonképpen a Dráva helyenként 10–15 km széles magyar árterét foglalja magába. A holtágak lebegő hínártársulásainak legjellegzetesebb növényei a sulyom (*Trapa natans*) és a rucaöröm (*Salvinia natans*). A ligeterdők egyedülálló értéke a magasszárú kocsord (*Peucedanum verticillare*), míg a zátonyok pionír növényzetében az országban csak itt előforduló csermelyciprus (*Myricaria germanica*) él. A Dráva vize még aránylag tiszta, ezt jelzi tegzesekben, illetve halfajokban való gazdagsága is, a hazai halfajok közül mintegy 48 megtalálható itt. Rendkívüli zoológiai különlegesség a hazai állatvilágból eltűntnek hitt kis csérnek (*Sterna albifrons*) az újbóli megjelenése. Külön említésre méltó a Mattyi Madár Emlékpark, melynek kopjafái a hazánkban kipusztult madárfajoknak állítanak emléket.

A Barcsi Borókás a Belső-Somogy déli részén elhelyezkedő, homokpuszta gyepekkel, tavakkal, és mocsárrétekkel tarkított táj. A nyíres-borókás az egykori cseres-kocsányos tölgyesek irtása és legeltetése következtében, másodlagosan jött létre. A homokbuckás terület buckaközi mélyedéseiben jellegzetes pangó vizű élőhelyek alakultak ki. Az itteni léperdőkben él a királyharaszt (*Osmunda regalis*), mely a Kárpát-medencében kizárólag itt található meg. Az homokpusztákon élő rejtőke (*Teesdalia nudicaulis*) és homoki kocsord (*Peucedanum arenarium*) hazánkban csak itt fordulnak elő. A homoki gyepek gyakori ízeltlábú közé tartozik a borókacincér (*Semanotus russicus*) és az ájtatos manó (*Mantis religiosa*), míg a madárfajok közül a fekete gólya (*Ciconia nigra*) (12. ábra), a búbos banka (*Upupa epops*) és a kis vöcsök (*Tachybaptus ruficollis*) fészkel a környék erdeiben (http22,25; Centeri 2008).

12. ábra A fekete gólya (*Ciconia nigra*) (http24)
Figure 12. The black stork (*Ciconia nigra*) (http24)

A Lankóczi-erdő a Dráva mentén található, jellemzően ligeterdőkkel tarkított táj. Gyertyános-kocsányos tölgyeseiben tavaszi- és nyári tűzike (*Leucojum verum*, *L. aestivum*) míg a környező réteken kockás liliom (*Fritillaria meleagris*) és szibériai nőszirm (*Iris sibirica*) virít. Az idősebb erdőkben fekete gólyák (*Ciconia nigra*) költenek, míg a nedves rétek kitűnő élőhelyei a fokozottan védett harisnak (*Crex crex*). Zákány-Örtilos egy vályoggal borított, dombos-völgyes felszínű térség, bükkösökkel, gyertyános-tölgyesekkel, illetve éger- és kőrisligetekkel. Három növényfaj is előfordul, amely hazánkban csak e területen él: a hármalevelű szellőrózsa (*Anemone trifolia*), a hármalevelű fogasír (*Cardamine waldsteinii*) és pofók árvacsalán (*Lamium orvala*). További értékes fajai közé tartozik az osztrák és a hegyi zergevirág (http22,25; Centeri 2008).

Irodalomjegyzék

- Almási B., Csákvári E., Demeter A., Major B., Molnár L., Nagy E., Piszker Z., Poller E., Sarlós D., Ursu D., Vincze T. 2014: A világ természetvédelmének története 1976–1980 között (védtett területek alapítása). *Tájökológiai Lapok*, 12(1): 207–219.
- Andrásfalvy B., Buzetzy Gy., Kalocsa B., Kevey B., Lehman A., Major J., Papp T., Solymos E., Somogyi G., Török G., Varga D., Wilhelm Z., Závoczky Sz. 2002: Duna-Dráva Nemzeti Park. (Szerk.: Iványi L., Lehman A.) Mezőgazda Kiadó, Budapest. 406 pp.
- Ábrám Ö., Falvai D., Horváth K. Zs., Járđi I., Joó B., Kiss B., Kosciarova L., Kun R., Lubai N., Mala B., Mátrai F., Paulin M., Raffá B., Sági Zs. 2016: A világ természetvédelmének története 1986–1990 között (védtett területek alapítása). *Tájökológiai Lapok*, 14(1): 49–64.
- Balogh L., Bathó B., Beregi L., Dedák D., Forintos N., Kiss A., Mihalik R., Nagy Sz., Péter N., Pörge Á., Rozgonyi Zs., Rusvai K., Stilling F., Szenek Z. 2016: A világ természetvédelmének története 1991–1995 között (védtett területek alapítása). *Tájökológiai Lapok*, 15(1): 99–115.
- Berecz T., Fehér L., Gyovai G., Hága K., Kazinczy I. G., Lipták P., Pápay G., Petrovski J., Prohászka V. J., Ruff S., Szakács Á., Mészáros M. M., Kiszél K. Zs. 2015: A világ természetvédelmének története 1981–1985 között (védtett területek alapítása). *Tájökológiai Lapok*, 13(2): 249–263.
- Centeri Cs. 2008: Magyarország védtett területei. Egyetemi jegyzet. Szent István Egyetem, Mezőgazdaság- és Környezettudományi Kar, Gödöllő.
- Centeri Cs. 2010: A világ természetvédelmének története 1956–1960 között (védtett területek alapítása). *Tájökológiai Lapok*, 8(1): 147–155.
- Centeri Cs., Gyulai F. 2006: A világ természetvédelmének történelmi kezdetei a védtett területek kialakítására vonatkozóan. *Tájökológiai Lapok*, 4(2): 427–432.
- Centeri Cs., Gyulai F. 2011: A világ természetvédelmének története 1966–1970 között (védtett területek alapítása). *Tájökológiai Lapok*, 9(1): 127–143.
- Centeri Cs., Gyulai F. 2013: A világ természetvédelmének története 1971–1975 között (védtett területek alapítása). *Tájökológiai Lapok*, 11(1): 127–143.
- Centeri Cs., Pottyondy Á. 2009: A világ természetvédelmének története 1951–1955 között (védtett területek alapítása). *Tájökológiai Lapok*, 7(1): 175–189.
- Centeri Cs., Gyulai F., Penksza K. 2007: A világ természetvédelmének története 1913–1933 között (védtett területek alapítása). *Tájökológiai Lapok*, 5(1): 5–11.
- Centeri Cs., Gyulai F., Penksza K. 2008a: A világ természetvédelmének története a II. világháború után (1946–1950, védtett területek alapítása). *Tájökológiai Lapok*, 6(3): 351–361.
- Centeri Cs., Gyulai F., Penksza K. 2008b: A világ természetvédelmének története a II. világháború alatt (1940–1945, védtett területek alapítása). *Tájökológiai Lapok*, 6(1-2): 209–220.
- Centeri Cs., Pottyondy Á., Gyulai F. 2010: A világ természetvédelmének története 1961–1965 között (védtett területek alapítása). *Tájökológiai Lapok*, 8(1): 207–219.
- Penksza K., Gyulai F., Centeri Cs. 2007: A világ természetvédelmének története 1934–1939 között (védtett területek alapítása). *Tájökológiai Lapok*, 5(2): 239–347.
- http1: <http://www.iucn.org> (honlap utolsó elérése: 2016. november 7.)
- http2: <http://www.unep-wcmc.org/wdpa/> (honlap utolsó elérése: 2016. november 7.)
- http3: <http://www.protectedplanet.net/> (honlap utolsó elérése: 2016. november 7.)
- http4: https://en.wikipedia.org/wiki/Wollemi_National_Park (honlap utolsó elérése: 2016. október 7.)
- http5: <https://hu.wikipedia.org/wiki/S%C3%A1rk%C3%A1nyfeny%C5%91> (honlap utolsó elérése: 2016. november 11.)
- http6: https://en.wikipedia.org/wiki/Colo_River (honlap utolsó elérése: 2016. november 11.)
- http7: <http://www.nationalparks.nsw.gov.au/visit-a-park/parks/Wollemi-National-Park> (honlap utolsó elérése: 2016. november 7.)
- http8: https://hu.wikipedia.org/wiki/Pomp%C3%A1s_lantfark%C3%BAmad%C3%A1r (honlap utolsó elérése: 2016. november 11.)
- http9: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:PhippsCuttingPicnicArea.JPG> (honlap utolsó elérése: 2016. november 11.)
- http10: <https://en.wikipedia.org/wiki/Asinara> (honlap utolsó elérése: 2016. október 7.)
- http11: <http://www.madeinsouthitalytoday.com/asinara-national-park.php> (honlap utolsó elérése: 2016. november 7.)
- http12: http://2.bp.blogspot.com/jUQY8mDf7Lg/TyUT4H_GBII/AAAAAAAAALo/ml6ASEv60OM/s1600/Asinello_bianco_sardegna_asinara_3593693026_750d1054eb_o.jpg (honlap utolsó elérése: 2016. október 12.)
- http13: <http://www.lifeinitaly.com/tourism/sardinia/asinara-park> (honlap utolsó elérése: 2016. október 12.)

- http14: <http://greenholidayitaly.com/2013/08/29/the-land-of-white-donkeys-asinara-island-sardinia/> (honlap utolsó elérése: 2016. november 7.)
- http15: https://en.wikipedia.org/wiki/Northern_Velebit_National_Park (honlap utolsó elérése: 2016. november 1.)
- http16: <http://www.adriagate.com/Horvatorszag-hu/Nemzeti-park-Eszak-Velebit-hegyseg> (honlap utolsó elérése: 2016. november 1.)
- http17: <http://croatia.hr/hu-HU/Uticelok/Telepules/Gospic/Eszak-Velebit-Nemzeti-Park?Y2lcNzA3LGRzXDMwMixwXDI0> (honlap utolsó elérése: 2016. szeptember 28.)
- http18: <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/2013> (honlap utolsó elérése: 2016. szeptember 28.)
- http19: <http://www.np-sjeverni-velebit.hr/park/zivapriroda/biljke/> (honlap utolsó elérése: 2016. szeptember 28.)
- http20: https://hu.wikipedia.org/wiki/Term%C3%A9szetv%C3%A9delmi_s%C3%A1tus (honlap utolsó elérése: 2016. november 7.)
- http21: <http://www.wwf.hu/mura-drava-duna-bioszfera-rezervatum> (honlap utolsó elérése: 2016. november 7.)
- http22: https://hu.wikipedia.org/wiki/Duna%E2%80%93Dr%C3%A1va_Nemzeti_Park (honlap utolsó elérése: 2016. november 7.)
- http23: <http://geo.kvvm.hu/tir/viewer.htm> (honlap utolsó elérése: 2016. november 11.)
- http24: <http://www.fotonatura.org/galerias/fotos/usr25679/13092910IV.jpg> (honlap utolsó elérése: 2016. november 11.)
- http25: <http://www.ddnp.hu/> (honlap utolsó elérése: 2016. november 7.)

THE HISTORY OF NATURE CONSERVATION BETWEEN 1996 AND 2000 (DESIGNATION OF PROTECTED AREAS)

F. BOGNÁR, N. KÁLMÁN, A. KISS, B. KRAJCSOVSKY, V. LUCA, V. MAGYAR, R. MÁK, GY. E. MORVAI, M. RAGÓ, K. RUSVAI, N. TÓTH, T. TÓTH, ZS. SZILÁGYI

¹SIU, Institute of Environment and Landscape Management, Nature Conservation Master Programme
H-2103 Gödöllő, Páter K. u. 1.

Keywords: nature conservation, history, world, protected areas, 1996–2000

Summary: between 1996 and 2000 there has been 4061 protected areas established by the category system of the IUCN. Most of these protected areas (26.57%) are category IV. by the IUCN system (habitat/species management area). According to the IUCN database, most of the protected areas founded in the study period can be found in Australia (1142 areas). The 4061 new areas can be sorted into 180 national categories. Our study shows a decrease in the national categories, compared to the 1991–1995 period. Most of the new areas are nature reserves (1759 areas), just like in the previous period. Furthermore national parks (345 areas), conservation areas (157 areas), reserve forests (156 areas), and provincial parks (134 areas) had a significant amount of increase in number. In this period in Hungary, there was only one area established meeting the IUCN category system; the Danube-Dráva National Park in 1996. Also established in this period are the Northern Velebit National Park in Croatia in 1999, where the endangered and endemic great yellow gentian (*Gentiana lutea* subsp. *symphyandra*) population is outstanding. The Asinara National Park was established in Italy in 1997, where you can find a rich marine wildlife; and the Wollemi National Park in Australia, founded in 1999, which protects the only natural occurrence of the Wollemi Pine (*Wollemia nobilis*).